

Piotr Golasa

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

OBCIĄŻENIA PODATKOWE JAKO INSTRUMENT WYRÓWNYWANIA DOCHODÓW GOSPODARSTW ROLNYCH

TAX BURDENS AS AN INSTRUMENT FOR EQUALIZING FARM INCOMES

Słowa kluczowe: dochody gospodarstw, współczynnik Giniego

Key words: farms income, Gini coefficient

JEL codes: E62

Abstrakt. Celem artykułu było zaprezentowanie skali nierówności dochodowych wśród gospodarstw rolnych oraz znaczenia obecnie funkcjonującego systemu opodatkowania działalności rolnej dla wyrównywania tych nierówności. Badania przeprowadzono na podstawie danych zebranych z 573 gospodarstw rolnych, z województwa mazowieckiego, lubelskiego podlaskiego i łódzkiego. Do określenia zróżnicowania dochodów posłużono się współczynnikiem Giniego. Stwierdzono, że badane gospodarstwa charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem dochodów (współczynnik Giniego – 0,672). Obciążenia podatkowe dochodu gospodarstw były na niskim poziomie 3,8% i w 77% odpowiadał za nie podatek rolny. System opodatkowania rolnictwa nie spełnia funkcji redystrybucyjnej, a nawet w niewielkim stopniu powoduje zwiększenie różnic dochodowych. Jednak w opinii badanych rolników problem zróżnicowania dochodów nie jest istotny z ich punktu widzenia i państwo raczej nie powinno podejmować dodatkowych działań w celu wyrównywania dochodów. Ewentualne zmiany powinny dotyczyć jedynie systemu wsparcia rolnictwa, a nie jego opodatkowania.

Wstęp

W okresie po wejściu Polski do Unii Europejskiej (UE) krajowe rolnictwo doznało wielu głębokich zmian dotyczących uwarunkowań ekonomicznych i prawnych związanych z prowadzoną działalnością. Z jednej strony, pojawiły się różnego rodzaju środki wspólnotowe (dopłaty bezpośrednie, wsparcie inwestycji, płatności środowiskowe itp.), a z drugiej, rolników zaczęły obejmować różnego rodzaju wymogi i obowiązki administracyjne. Natomiast jedna rzecz praktycznie nie uległa zmianom w ostatnich dwudziestu latach. Jest to system opodatkowania rolnictwa. Wbrew powszechnym opiniom, mimo braku podatku dochodowego w działalności rolniczej rolnicy podlegają licznym obciążeniom podatkowym. Do najważniejszych z nich należą:

- *Podatek rolny* – ustawa z dnia 15 listopada 1984 roku o podatku rolnym,
- *Podatek od nieruchomości* – ustawa z 12 stycznia 1991 roku o podatkach i opłatach lokalnych,
- *Podatek leśny* – ustawa z 30 października 2002 roku o podatku leśnym,
- *Podatek od środków transportu* – ustawa z 12 stycznia 1991 roku o podatkach i opłatach lokalnych,
- *Podatek dochodowy z działów specjalnych* – ustawa z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych,
- *Podatek od spadków i darowizn* – ustawa z dnia 28 lipca 1983 roku o podatku od spadków i darowizn,
- *Podatek od czynności cywilnoprawnych* – ustawa z dnia 9 września 2000 roku o podatku od spadków i darowizna.

Podatki w państwie pełnią różnorodne funkcje. Najbardziej podstawową i tradycyjną jest funkcja fiskalna, związana z dostarczaniem państwu środków niezbędnych do jego funkcjonowania [Podstawka 2010, s. 223]. Jednak za pomocą instrumentów podatkowych można realizować

również cele niefiskalne. Mogą one zatem pełnić funkcję stymulacyjną, związaną z pośrednim oddziaływaniem (zachęcaniem, zniechęcaniem) państwa na decyzje ekonomiczne podatników. Ostatnią klasyczną funkcją podatków jest funkcja redystrybucyjna. Pozwala ona na wyrównanie dochodów pomiędzy poszczególnymi podatnikami, grupami społecznymi czy regionami kraju. Służy szczególnie zaspokojeniu poczucia sprawiedliwości społecznej, gdyż zbyt duże zróżnicowanie dochodowe jest, z jednej strony, postrzegane jako stan wymagający interwencji państwa, a z drugiej, może prowadzić do negatywnych zjawisk społecznych. Funkcja ta jest głównie spełniana przez progresywne podatki dochodowe, gdzie stawka podatku rośnie wraz z jego podstawą.

W przypadku działalności rolniczej aktualnie w Polsce nie funkcjonuje powszechny podatek dochodowy. Szczególne miejsce w opodatkowaniu tej działalności zajmuje zaś podatek rolny. Co do zasady, jest to podatek majątkowy [Podstawka 1995, s. 103], chociaż istnieją spory teoretyczne w tej kwestii i przez niektórych zaliczany jest on do podatków przychodowo-dochodowych [Kosikowski 2007, s. 63]. Przedmiotem opodatkowania jest wartość użytkowa ziemi. Natomiast podstawą wymiaru podatku jest suma wartości użytkowej ziemi, która jest ustalana jako iloczyn hektarów fizycznych i odpowiednich współczynników przeliczeniowych, uzależnionych od klasy gleb i jej usytuowania w okręgach podatkowych. Powstaje pytanie, czy tak skonstruowany system opodatkowania rolnictwa, oparty w głównej mierze na podatku o charakterze majątkowym, również realizuje funkcję redystrybucyjną?

Celem artykułu jest określenie, w jaki sposób istniejący system podatkowy wpływa na realizację funkcji redystrybucyjnej państwa, rozumianej jako wyrównanie dochodów gospodarstw rolnych oraz jak rolnicy oceniają to zróżnicowanie.

Materiały i metodyka badań

W opracowaniu wykorzystano dane pochodzące z badań własnych przeprowadzonych wśród 573 rolników województw mazowieckiego, lubelskiego podlaskiego i łódzkiego. Realizowano je w trakcie szkoleń dla rolników, dotyczących prowadzenia rachunkowości rolniczej w gospodarstwie. Zebrane dane dotyczą sytuacji dochodowej rolników biorących udział w tych szkoleniach za 2014 rok. Sposób obliczania poszczególnych wielkości ekonomicznych charakteryzujących gospodarstwo został przyjęty według metodologii FADN [2016].

Z kolei do określenia stopnia nierówności dochodów rolniczych zastosowano krzywą Lorenza i związany z nią współczynnik Giniego. Krzywa ta przedstawia skumulowany odsetek dochodu przypadający kolejnym gospodarstwom, uszeregowanym od najbogatszych do najbiedniejszych. W przypadku, gdy dochody wszystkich gospodarstw są równe, krzywa Lorenza przyjmuje postać prostej nachylonej pod kątem 45 stopni do osi X (krzywa absolutnej równości). Natomiast wraz ze wzrostem nierówności krzywa Lorenza coraz bardziej odchyła się od krzywej absolutnej równości. Miernikiem ilościowym tej nierówności jest współczynnik Giniego, który jest dwukrotnością pola między krzywą rzeczywistą a krzywą absolutnej równości [Samuelson, Nordhaus 2004]. Jedno z jego ujęć formalnych przedstawia wzór:

$$G = \frac{1}{2\mu n^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |x_i - x_j|$$

gdzie: μ – dochód przeciętny, n – liczebność próby [Kot 2003].

Współczynnik Giniego przyjmuje wartości od 0 (gdy występuje absolutna równość dochodów) do 1 (gdy całość dochodów skupia się w jednym gospodarstwie). Współczynnik ten spełnia postulat transferu Pigou-Daltona (co oznacza w przypadku gospodarstw rolnych, że przy transferze dochodów z gospodarstw o wyższym dochodzie do tych o niższym ulega on zmianie), symetrii, homogeniczności i replikacji, natomiast nie spełnia postulatu dekompozycji [Lissowski i in. 2008].

Wyniki badań

Tabela 1. Wartość produkcji w badanych gospodarstwach
Table 1. Value of production in surveyed farms

Produkcja/ <i>Production</i>	Wartość [zł]/ <i>Value [PLN]</i>
Ogółem/ <i>Total</i>	187 622,20
Zwierzęca/ <i>Animal</i>	97 598,91
Roślinna/ <i>Plant</i>	86 263,40
Pozostała/ <i>Other</i>	3 580,51

Źródło: badania własne
Source: own research

Średnia powierzchnia badanych gospodarstw rolnych wynosiła 25 ha, z czego zdecydowaną większość zajmowały użytki rolne (22,1 ha). W badanych gospodarstwach prowadzono w większości produkcję roślinną i zwierzęcą. Ponad połowę wartości produkcji wytworzonej w gospodarstwie stanowiła produkcja roślinna (52%), a zwierzęca 46% (tab. 1).

W niewielkiej części gospodarstw prowadzono inny rodzaj produkcji, jednak jej wartość miała charakter marginalny. Średnia wartość produkcji w gospodarstwie wyniosła 187 622 zł, co w przeliczeniu na 1 ha powierzchni dawało 7505 zł. Kwestie związane z dochodem gospodarstw, ich obciążeniami podatkowymi przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Dochód i obciążenia podatkowe w badanych gospodarstwach
Table 2. Income and tax burdens in surveyed farms

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Wartość/ <i>Value</i>
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego [zł]/ <i>Family Farm Income [PLN]</i>	63 599,18
Dochód na 1 ha powierzchni [zł]/ <i>Income per 1 ha [PLN]</i>	2 543,97
Podatki [zł]/ <i>Taxes [PLN]</i>	2472
Podatki na 1 ha powierzchni [zł/ha]/ <i>Taxes per 1 ha [PLN/ha]</i>	134,63
Podatek rolny [zł]/ <i>Farm tax [PLN]</i>	1913
Podatek rolny na 1 ha powierzchni [zł]/ <i>Farm tax per 1 ha [PLN/ha]</i>	76,52
Udział podatku rolnego w obciążeniach podatkowych/ <i>Share of agricultural tax in tax burdens [%]</i>	77
Obciążenie dochodu rolniczego podatkami/ <i>The burden of agricultural income on taxes [%]</i>	3,8

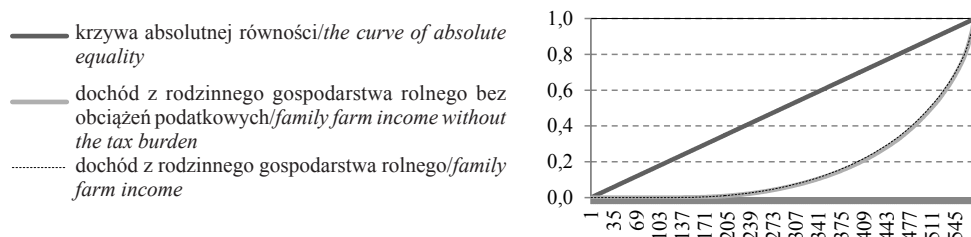
Źródło: badania własne
Source: own research

Średni dochód osiągany w badanych gospodarstwach wynosił 63 599 zł, co w przeliczeniu na 1 ha powierzchni dawało wartość 2544 zł. Należy zwrócić uwagę na niski poziom obciążenia tego dochodu podatkami, wynoszący zaledwie 3,8%. Zdecydowany największy udział w tych obciążeniach miał podatek rolny odpowiadający za 77% wartości wszystkich podatków. W badanych gospodarstwach wynosił on średnio 1913 zł (76,52 zł na 1 ha). Tak niski poziom obciążeń podatkowych powodował, że instrumenty te z trudem spełniały funkcję redystrybucyjną.

Krzywe Lorenza dla dochodów sprzed opodatkowania i po opodatkowaniu praktycznie się pokrywały (rys. 1). Świadczy to braku zmiany zróżnicowania dochodów gospodarstw rolnych w wyniku zastosowania instrumentów fiskalnych. Potwierdziły to również wartości współczynnika Giniego (tab. 3).

Wartość współczynnika Giniego na poziomie powyżej 0,5 świadczy o dużym zróżnicowaniu danej cechy. Obowiązujący system podatkowy nie powoduje zmniejszenia tych znaczących różnic dochodowych. Co więcej, można nawet zaobserwować, że instrumenty fiskalne w niewielkim, lecz widocznym zakresie sprzyjają wzrostowi tych różnic. Przed uwzględnieniem podatków, współczynnik Giniego dla dochodów gospodarstw rolnych wyniósł 0,654, a pod ich wpływem wzrósł do 0,672.

W ramach badań zwrócono się do rolników o wyrażenie opinii na temat postrzegania przez nich zróżnicowania dochodów rolniczych. Respondenci mogli wybrać jeden z trzech wariantów

Rysunek 1. Krzywa Lorenza dla dochodów badanych gospodarstw przed opodatkowaniem i po nim
 Figure 1. Lorenz curve for the income of examined farms before and after taxation

Źródło: badania własne
 Source: own research

Tabela 3. Wartość współczynnika Giniego przed opodatkowaniem i po nim
 Table 3. Gini coefficient before and after income taxation

	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego/Family farm income	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego bez obciążeń podatkowych/ Family farm income without the tax burden	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego bez obciążeń podatkiem rolnym/ Family farm income without the burden of agricultural tax
Wartość współczynnika Giniego/Gini coefficient value	0,672	0,654	0,665

Źródło: badania własne
 Source: own research

odpowiedzi: różnice w dochodach są zbyt duże i państwo powinno podjąć działania w celu ich wyrównania, istniejące w różnice dochodowe są właściwie korygowane przez system dopłat i podatków, poziom zróżnicowania dochodów gospodarstw nie ma dla mnie większego znaczenia. Niespodziewanie 2/3 badanych wybrało wariant drugi i trzeci dpowiedzi. Rolnikom zadano również pytanie dotyczące metod zmniejszania nierówności dochodowych. Jedynie 24% badanych rolników uważało, że państwo powinno podjąć jakieś działania w celu ich redukcji. Jednak nie powinny one opierać się na reformie sytemu podatkowego w rolnictwie i zwiększeniu obciążeń dla najbardziej dochodowych gospodarstw (jedynie 10% wskazań), ale na zmianie systemu wsparcia rolnictwa i zwiększeniu płatności dla małych gospodarstw (48% wskazań).

Podsumowanie i wnioski

Przedstawione wyniki badań prowadzą do następujących wniosków:

1. Poziom opodatkowania dochodów badanych gospodarstw rolnych był na niskim poziomie i wynosił 3,8%, a największy udział miał w nim podatek rolny, odpowiadający za 77% obciążeń.
2. Występowało wysokie zróżnicowanie dochodów badanych gospodarstw rolnych (współczynnik Giniego na poziomie 0,672).
3. System opodatkowania działalności rolniczej nie realizował funkcji redystrybucyjnej, o czym świadczył wzrost współczynnika Giniego dla dochodów gospodarstw rolnych po uwzględnieniu obciążeń podatkowych.
4. W opinii zdecydowanej większości badanych rolników występujące zróżnicowanie dochodów gospodarstw rolnych nie ma dla nich większego znaczenia, nie jest postrzegane jako ważny problem społeczny.

Istniejący w Polsce system opodatkowania działalności rolniczej wymaga reform. Jednym z wielu argumentów przemawiających za tymi działaniami jest kwestia braku realizacji przez niego funkcji redystrybucyjnej. Jednak sami rolnicy nie widzą takiej potrzeby. Mimo dużych różnic dochodowych, które wynikają z przeprowadzonych badań, rolnicy nie chcą, aby państwo się angażowało w ich niwelowanie. Natomiast, jeżeli już miałyby zostać podjęte konkretne kroki, to nie powinny one obejmować reformy systemu podatkowego, a ewentualnie zmiany w systemie wsparcia gospodarstw.

Literatura/Bibliography

- FADN. 2016. *Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki standardowe* (Standard results obtained by agricultural holdings participating in the Polish FADN. Part I. Standard results.). Warszawa: IERIGŻ-PIB.
- Kosikowski Cezary. 2007. *Podatki. Problem władzy publicznej i podatników* (Taxes. The problem of public authorities and taxpayers). Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.
- Kot Stanisław Maciej. 2003. Metodologiczne dylematy pomiaru nierówności dobrobytu. [W] *Materiały konferencyjne: Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Zarys problematyki* (Methodological dilemmas of measurement of prosperity inequality. [In] Conference materials: Social inequalities and economic growth. Outline of the problem). Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski.
- Lissowski Grzegorz, Jacek Haman, Mikołaj Jasiński. 2008. *Podstawy statystyki dla socjologów* (Basics of statistics for sociologists). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Podstawka Marian. 1995. *Opodatkowanie rolnictwa i perspektywy jego zmian w Polsce* (Taxation of agriculture and prospects for its changes in Poland). Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Podstawka Marian (red.). 2010. *Finanse, instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje* (Finances, institutions, instruments, entities, markets, regulations). Warszawa: PWN.
- Samuelson Paul, William Nordhaus. 2004. *Ekonomia. Tom 2* (Economy. Vol. 2). Warszawa: PWN.

Summary

The aim of the article was to present the issue of income inequality among agricultural holdings and the importance of the current system of taxation of agricultural activities for their equalization. This study was based on data collected from 573 agricultural holdings from Mazowieckie, Lubelskie, Podlaskie and Lodzkie. Gini coefficient was used to determine income differentiation. It was found that the examined farms are characterized by high income diversification (Gini coefficient – 0.672). The tax burden on farm incomes is at a low level of 3.8% and 77% of these burdens is agricultural tax. The agricultural tax system does not fulfill the redistributive function and even slightly increases the income gap. However, in the opinion of the surveyed farmers, the problem of income differentiation is not significant from their point of view, and the state should not take any additional measures to offset income. Possible changes should relate to the system of support of agriculture rather than its taxation.

Adres do korespondencji
dr Piotr Gołasa (orcid.org/0000-0002-8848-1122)
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Finansów
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel. (22) 593 40 83
e-mail: piotr_golasa@sggw.pl